

ИМПЕРАТОРИТЕ НА СЛАДОЛЕДА. Литературни есета

За тази книга

Преди няколко години за пръв път чух за един италиански писател и неговия роман, който всезнаещият Джордж Стайнър сравняваше с Джойсовия „Одисей“. Бях заинтригуван, набавих си книгата – една дебела тухла – и с нетърпение се захванах да чета с далечната цел да я представя и на българския читател. Десет, петнайсет, може би двадесет страници – и трябваше да се откажа (каквато, както разбрах впоследствие, е била реакцията и на други читатели и преводачи), защото ми стана ясно, че моят италиански е недостатъчен, за да вникна в необичайно усложнения език на Стефано Д'Ариго, да разчепкам неговите неологизми и да се преборя със сицилианския диалект. Нищо чудно, че този роман със странното заглавие „Хорцинус Орка“ не беше преведен на нито един език – до началото на 2015 г., когато излезе немският превод. Тогава желанието ми да разкажа за тази книга отново се пробуди. Само че как? Как бих могъл да представя един сериозен, многопластов роман, който не съм чел? Така стигнах до идеята за колажа, или, ако предпочитате, техниката на семплиране, която използвах, за да напиша „Смърт в Сицилия“, един от текстовете в този сборник.

Разказвам това, за да се разбере, че подзаглавието „Литературни есета“ всъщност не е съвсем точно; за „литература“ в прекия смисъл тук става дума само в две или три от всички петнайсет есета, като най-плътно до заглавието се доближава може би „Английският Пруст“. Онова, което обединява подборката от тези така разнородни текстове, не е литературата, а писането – писането като различни стилове и език, различни авторски почерци, различни жанрови форми и употреби. Как се пише например роккритика („Рок 101“); как може да бъде представен, и то съвсем четивно, един речник („Разнеси словото“); какво е съотношението между биография и творчество („Магнетичният гущер“); дали историята щеше да поеме по друг път, ако Наполеон не страдеше от хемороиди („Навечерия“); защо, ако махнем „мръсните“ думи от писанията на Сад, убиваме и неговата философия („Подай ми камшика“).

В своя преведен и на български трактат „Как действа литературата“, придобил междувременно едва ли не каноничен статут, Джеймс Уд постулира, че „всички големи реалисти, от Остин до Алис Мънро, са същевременно и големи майстори на формата“. Тази мярка е приложима и към много от текстовете в „Императорите на сладоледа“, както убедително демонстрира самият Уд в есето, с което е представен в сборника („Как се освободих от библиотеката на моя тъст“).

Повелител на формата беше и Кристофър Хичинс, впрочем единствената му допирна точка с Джеймс Уд. Със своето агресивно остроумие Хичинс си изсече отделна ниша в англезичната публицистика. „Той не можеше да напише скучно изречение, дори и да искаше“ (Тери Игълтън). За неговата словоохотлива интелигентност и за острия му до болка език нямаше малки и големи теми, важни и неважни фигури – от Майка Тереза до Иън Флеминг или Андрес, Урсула Андрес, „едно неподправено порноиме, ако въобще може да има такова“ („Садист, нарцисист, перверзник“).

Два от текстовете се родят по своята почти репортажна проза, макар че засягат съвсем различни теми: Луи Менанд разказва интересната история на булевардната литература и на революцията, предизвикана от появата на книгата с меки корици, две развития, които вървят ръка за ръка само в началото на общия си път, докато Колъм Тойбин поставя на фокус съперничеството между братята Ман, Хайнрих и Томас. В „Ман срещу Ман“ биографичната нишка доминира над всичко останало, като същото би могло да се каже за „Магнетичният гущер“, а донякъде и за интересната оптика, избрана от Ирис Радиш, за да припомни колко често славата на твореца се оказва

обусловена от най-баналните факти на живота и човешките страсти („Не се страхувай“).

„Какво означава класическо?“ Това е амбициозното заглавие на единственото академично по характер есе в сборника и читателите, предполагам, ще останат изненадани, като открият, че негов автор е Дж. М. Кутси, южноафриканският нобелист, когото повечето познават най-вече като романист: осмелявам се да твърдя, че есеистът Кутси стои на същото стъпало, на което стои и романистът Кутси.

Споменатото есе на Джеймс Уд съдържа една забавна винетка за сблъсъка между младия навремето литературен критик и нетърпящата възражение харпия Сюзан Зонтаг, която му казала, че есетата ѝ са по-интелигентни от нея, защото хвърляла толкова труд в тях. „Смотолевих нещо банално, в смисъл че критикът се образова публично, и тя настръхна – продължава Уд. – Извъръщайки се с жест към своята огромна библиотека, каза, явно раздразнена: „Нямах предвид това. Аз съм чела всички тези книги“. Не ѝ повярвах, тъй като никой не е изчел цялата си собствена библиотека; и освен това беше чист инат от нейна страна да не схване какво исках да ѝ кажа, а именно, че подобно на есетата ѝ нейната библиотека също е по-интелигентна от нея.“

А дали това не се отнася и за отделните произведения? Дали например стихотворението „Императорът на сладоледа“ не е по-интелигентно от създателя си, Уолас Стивънс? И със сигурност от нас, защото нашето объркване не свършва със заглавието, а продължава до последния ред. Изобщо: какво иска да каже авторът (ето че стигнахме до стария и най-труден въпрос)? Стивънс отдавна е покойник, но съм убеден, че и той самият не е знаел какво е казал, най-много какво е искал да каже.

И тъкмо тук е шансът за нашата интелигентност и въображение, тези две потенции, които са се развихрили така лудешки в това стихотворение. Пуснем ли ги на воля, ние влизаме в царството на Уолас Стивънс, в царството на сладоледа – ние сме императорите на сладоледа.

Стоян Гяуров